

Ομιλία Νίκου Μπίστη στην ημερίδα με θέμα
«ΚΡΙΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ: ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ»

Αθήνα, 2/12/08

Για να μπορέσουμε να δούμε ποιες πολιτικές συμπράξεις μπορούν να αντιμετωπίσουν καλύτερα την κρίση και αν αυτές οι συμπράξεις-συμμαχίες βρίσκονται σε αντιστοιχία με το λαϊκό αίσθημα, ας δούμε πρώτα ποιες πολιτικές φαίνεται ότι συγκεντρώνουν τις περισσότερες δυνατότητες για να βγάλουν τη χώρα από την κρίση. Από τις μέχρι στιγμής τοποθετήσεις που ακούσαμε νομίζω ότι αβίαστα μπορούν να βγουν μερικά πρώτα συμπεράσματα. Η πρώτη μεγάλη κρίση της παγκοσμιοποίησης δημιούργησε δύο αντίθετες αντιδράσεις που τέμνουν οριζόντια το σύνολο σχεδόν των πολιτικών δυνάμεων. Η μία –η κατά τη γνώμη μου εσφαλμένη- αντιλαμβάνεται την έμπρακτη ήττα των νεο-φιλελεύθερων ιδεών ως έναυσμα αναδίπλωσης στη θαλπωρή του έθνους-κράτους, ως εντολή για λιγότερη παγκοσμιοποίηση. Σε ακραίες εκδοχές της θεωρεί ότι πρόκειται για την αρχή του τέλους του καπιταλιστικού συστήματος και της ελεύθερης αγοράς και για ελάχιστους (γιατί το 1989 είναι πρόσφατο) ως δικαίωση της κρατικά διευθυνόμενης οικονομίας. Γενικά θα έλεγε κανείς ότι η αναγκαία επιστροφή του κράτους από ρόλο νυχτοφύλακα-παρατηρητή που του επιφύλασσαν οι νεοφιλελεύθεροι, σε παρεμβατικό ρόλο συνυπεύθυνου που μπορεί να επιβάλλει κανόνες στις επιχειρήσεις και στις τράπεζες ώστε να λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντα του κοινωνικού συνόλου, είναι το σημείο όπου συναντώνται τόσο οι ελπίδες και ο ρεαλισμός των πολιτών που βιώνουν την κρίση, όσο και οι αυταπάτες όσων φαντασιώνονται με ένα νέο κράτος Λεβιάθαν.

Η δεύτερη πρόταση ξεκινά από την παραδοχή ότι οι χρηματοπιστωτικές αγορές θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν, αλλά δεν θα απολαμβάνουν την ανεξέλεγκτη ελευθερία που είχαν. Το κράτος που στην παρούσα κρίση διέσωσε τις χρηματοπιστωτικές αγορές δεν θα τις υποκαταστήσει, αλλά θα έχει λόγο για την λειτουργία τους. Η δοσολογία της παρέμβασης είναι θέμα προς συζήτηση, το βέβαιο όμως είναι ότι δεν μπορούμε μετά την καταιγίδα να επιστρέψουμε σε καταστάσεις που θα επιτρέψουν επανάληψή της. Αντιθέτως με τους θιασώτες της πρώτης άποψης, αυτή η πρόταση διεξόδου από την κρίση θεωρεί ότι απαιτείται περισσότερη και όχι λιγότερη παγκοσμιοποίηση. Ότι η κρίση απέδειξε ακριβώς το αντίθετο από αυτό που ισχυρίζονταν οι κάθε λογής

πολέμιοι της παγκοσμιοποίησης. Η αναδίπλωση στο έθνος-κράτος ακόμα και για οικονομίες ισχυρές και σχετικά αυτάρκειες δεν παρέχει πλέον ασφάλεια, η κρίση απαιτεί ρυθμίσεις και κανόνες σε παγκόσμιο επίπεδο. Η δημοκρατική διακυβέρνηση της παγκοσμιοποίησης από θεωρητική αναφορά, αδιάφορη για τον πολίτη, ξαφνικά μέσα από την κρίση απέκτησε υπόσταση ακριβώς γιατί έγινε κατανοητό ότι συνδέεται άμεσα, χειροπιαστά με τα συμφέροντα των πολιτών και του κοινωνικού συνόλου. Από αιθεροβάμων προσέγγιση προσγειώθηκε στην καθημερινότητά μας. Στην Ελλάδα π.χ. οι πάντες, ακόμα και δεδηλωμένοι ευρωσκεπτικιστές, συνειδητοποίησαν ότι χωρίς την ασπίδα του ευρώ –κλασικό παράδειγμα περισσότερης παγκοσμιοποίησης- η χώρα μας κατά πάσα πιθανότητα θα χτύπαγε την πόρτα του ΔΝΤ. Συνειδητοποιούμε οι Έλληνες, μέσα από την κρίση, ότι χρειαζόμαστε περισσότερη παγκοσμιοποίηση που για μας σημαίνει περισσότερη Ευρώπη, ισχυρή και αποτελεσματική οικονομική διακυβέρνηση που παραπέμπει ευθέως στην πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης. Μέσα από την κρίση φάνηκαν οι δυνατότητες, πραγματικές και δυνητικές, της Ε.Ε., αλλά και οι αδυναμίες της διακυβερνητικής προσέγγισης των προβλημάτων. Είναι τεράστιο το κόστος που κατέβαλε η Ευρώπη στον βωμό της καθυστέρησης της πολιτικής ενοποίησης που αντικειμενικά θα ωθούσε προς την οικονομική διακυβέρνηση. Και δεν αναφέρομαι μόνο στις καθυστερήσεις που προέκυψαν από τις χώρες της διεύρυνσης. Η υλοποίηση της διαδικασίας και της σημασίας της Ευρωπαϊκής Συνθήκης, η ελαφρότητα με την οποία κατέφυγαν ορισμένες χώρες σε δημοψηφίσματα όπου κυριάρχησαν στενά εθνικές οπτικές και παρδαλές αριστερο-δεξιές συμπλεύσεις δεν επέτρεψαν στην Ε.Ε. να έχει πιο αποτελεσματική παρέμβαση στην κρίση. Το δήθεν αριστερό «όχι» στο ευρωσύνταγμα, μέσα στην κρίση έδειξε το πραγματικό του πρόσωπο, το κενό πολιτικής που πρεσβεύει. Εντελώς τυχαία για παράδειγμα αποφύγαμε μια θεσμική κρίση της Ε.Ε., που αναπόφευκτα θα συνέβαινε αν στη θέση του Σαρκοζί βρισκόταν κατά την έναρξη της κρίσης ο Τσέχος πρωθυπουργός. Από τον Ιανουάριο του 2009 η Ε.Ε. θα βρεθεί αντιμέτωπη με το πρόβλημα. Η κατάσταση αυτή δεν μπορεί να συνεχιστεί επ' αόριστον. Μέχρις ότου συμφωνήσουν όλα τα κράτη-μέλη σε μια διαδικασία ενοποίησης, η Ε.Ε. κινδυνεύει με παράλυση, τώρα μάλιστα που ανεδείχθη η σημασία της συνεργασίας στην πράξη, τώρα που δεν είναι πλέον ένα αόριστο νεφέλωμα για

τους πολίτες. Αξιοποιώντας αυτό το κλίμα μπορεί και πρέπει να προχωρήσει σε διευρυμένες συνεργασίες σε διάφορους τομείς της πολιτικής της. Σε κάποιους θα συμμετέχουν όλοι, σε κάποιους λιγότεροι, αλλά το τελευταίο βαγόνι δεν θα εμποδίζει την ατμομηχανή.

Αν αυτά είναι κάποια συμπεράσματα από την κρίση πρέπει να δούμε πως μεταφράζονται σε εφαρμοσμένη πολιτική και με ποιους πολιτικούς συσχετισμούς στη χώρα μας. Δεν υπάρχει ευθύγραμμη αντιστοίχιση γιατί εκτός από την κατ' αρχήν συμφωνία σε στρατηγικής σημασίας τομείς, υπάρχουν σοβαρότατες διαφορές σε επιμέρους κρίσιμες εφαρμογές. Το γεγονός δηλαδή ότι ΠΑΣΟΚ και ΝΔ σε γενικές γραμμές συμφωνούν στην ευρωπαϊκή πορεία της χώρας δεν αποτελεί επαρκή βάση για μια μεγάλη συνεργασία ΝΔ-ΠΑΣΟΚ. Τους χωρίζει η εφαρμοσμένη πολιτική, οι υψηλές επιδόσεις των κυβερνήσεων Σημίτη στην καταπολέμηση της φτώχειας, η αύξηση πέραν του μέσου ευρωπαϊκού όρου των κονδυλίων για την κοινωνική πολιτική, η θαρραλέα αναπροσαρμογή της εξωτερικής πολιτικής πάνω στην οποία αναγκαστικά, αλλά χωρίς πρωτοβουλίες κινείται σήμερα η ΝΔ, η απογραφή, η υποκατάσταση της ηθικής από την ηθικολογία και άλλα πολλά. Με τον ίδιο τρόπο που η συνυπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ από το Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα και το Λαϊκό Κόμμα στην Ευρωβουλή, από τη ΝΔ, το ΠΑΣΟΚ και τον ΣΥΝ στην Ελλάδα δεν κατήγγησε τις διαφορές ανάμεσα στα κόμματα, έτσι και το γεγονός ότι υπάρχουν κοινοί τόποι σήμερα περισσότερο από χτες, δεν σημαίνει κατάργηση της πολιτικής αντιπαράθεσης. Πέραν αυτών, το βάρος της παράδοσης μιας ανειρήνευτης και εξικνούμενης σε όλα τα επίπεδα αντιπαράθεσης δημοκρατικής παράταξης-δεξιάς, αν και συνεχώς μειούμενο, προϊδεάζει αρνητικά μεγάλο τμήμα της εκλογικής βάσης εκατέρωθεν. Αλλά πέραν και αυτού του επιχειρήματος που φέρει ιστορικό βάρος, υπάρχει πραγματικός κίνδυνος νόθευσης, απονεύρωσης της δημοκρατικής αντιπαράθεσης, με αποτέλεσμα να ενισχύονται τα άκρα, με πιο χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Αυστρίας και όχι μόνο.

Η πρώτη, λοιπόν, ανάγνωση θα έλεγε κανείς ότι είναι λογικό να βλέπει διέξοδο πολιτική σε αυτοδύναμες καθαρές κυβερνήσεις (που αποτελούν την πεπατημένη και την παράδοση σιγουριάς) ή κυβερνήσεις συνεργασίας συγγενών δυνάμεων σύμφωνα με την μέχρι χτες αποτύπωση της πολιτικής γεωγραφίας. Θα αποτελούσε, όμως, στρουθοκαμηλισμό αν δεν βλέπαμε ότι για

πρώτη φορά καταγράφεται ένα σημαντικό τμήμα, όχι πλειοψηφικό, που επιλέγει την συγκυβέρνηση ΠΑΣΟΚ-ΝΔ. Η άποψη αυτή δεν είναι πλέον περιθωριακή. Δικαιολογητική βάση αυτής της εξέλιξης εντοπίζεται σε δύο παράγοντες. Ο πρώτος αποτυπώνεται στην απάντηση που δίνουν οι πολίτες στο ερώτημα που τους έθεσε ο κ. Μαυρής και η Public Issue για το ποια θεωρούν καταλληλότερη κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της κρίσης: 25% κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, 23% κυβέρνηση της ΝΔ και 47% καμία από τις δύο. Όπως δε δείχνουν και άλλες μετρήσεις πρόθεσης ψήφου, οι συσπειρώσεις και αποσυσπειρώσεις του βασικού πυρήνα των δύο κομμάτων εξουσίας, δείχνουν αυτή τη στιγμή ανέφικτη την επίτευξη αυτοδυναμίας. Ο δεύτερος λόγος είναι τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει η κοινή γνώμη από την χρήση που έκανε ο ΣΥΡΙΖΑ στην δημοσκοπική του άνοδο.

Δεν έχω μετρήσεις για τον ιδιαίτερο πολιτικό προσανατολισμό αυτών που επιλέγουν την *grosse koalition* ΝΔ-ΠΑΣΟΚ, στοιχηματίζω όμως ότι πρόκειται για φιλελεύθερους πραγματιστές της κεντροδεξιάς (η λεγόμενη λαϊκή δεξιά επιλέγει συνεργασία ΝΔ με τον ΛΑΟΣ) και σοσιαλιστές που αποδέχονται την όσμωση με το φιλελεύθερο κέντρο, θα έλεγε κανείς οπαδούς του τρίτου δρόμου που δεν βλέπουν δυνατότητα υλοποίησης αυτού του δρόμου σήμερα μέσω της φυσιολογικής λύσης που θα ήταν η συνεργασία ΠΑΣΟΚ-Αριστεράς.

Μιλώντας πρακτικά, αν δεν επιτευχτεί αυτοδυναμία, δύο είναι τα σενάρια συνεργασίας. Αυτά της ΝΔ με τον ΛΑΟΣ και του ΠΑΣΟΚ με τον ΣΥΡΙΖΑ. Το πρώτο θα ακυρώσει ότι έχει απομείνει από την στρατηγική Καραμανλή προς τον μεσαίο χώρο που του έδωσε δύο εκλογικές νίκες. Είναι άλλο πράγμα να έχεις την ακραία δεξιά στο κόμμα σου και άλλο να συνεργάζεσαι ισότιμα μαζί της. Το δεύτερο σενάριο, ΠΑΣΟΚ-ΣΥΡΙΖΑ, είναι πιο φυσιολογικό, συζητιέται χρόνια, αποτελεί αντικείμενο θυελλωδών αντιπαραθέσεων, επιβαρύνθηκε από ηγεμονισμούς του ΠΑΣΟΚ και μικρομεγαλισμούς του ΣΥΡΙΖΑ, όμως είναι στο τραπέζι και έχει ακόμα –παρά το ότι έχει σημαντικά μειωθεί και θα δούμε γιατί– την συγκατάθεση μεγάλου μέρους της εκλογικής βάσης των δύο κομμάτων. Το ΚΚΕ έντονα απασχολημένο με την αποκατάσταση του Στάλιν και την καταδίκη της διαχρονικής αναθεωρητικής ομάδας Μπουχάριν, Χρουτσώφ, Γκορμπατσόφ που τελικά διέλυσε τη Σοβιετική Ένωση, τουλάχιστον είναι καθαρό, δεν

ασχολείται με τη διακυβέρνηση της χώρας, αφού θεωρεί ότι η έξοδος από την κρίση είναι εφικτή μόνο με την ανατροπή του καπιταλισμού και την εγκαθίδρυση λαϊκής δημοκρατίας σοβιετικού τύπου. Μια ματιά στις θέσεις του επικείμενου συνεδρίου του θα πείσουν και τον πιο δύσπιστο ότι δεν πρόκειται για πλάκα ή για προσπάθεια συκοφάντησης του ΚΚΕ. Παρόλα αυτά η συμπεριφορά του δεν είναι άμοιρη συνεπειών. Πιέζει τον ΣΥΡΙΖΑ, να μην διαπράξει αυτό που περιμένουν από ένα κόμμα της δημοκρατικής Αριστεράς οι πολίτες, σε ώρα μεγάλης κρίσης που η αυτοδυναμία δεν φαίνεται στον ορίζοντα. Την ώρα δηλαδή που οι πολίτες είναι διατεθειμένοι να εμπιστευτούν κυβερνήσεις συνεργασίας, υπό την προϋπόθεση ότι θα έχουν κοινή προγραμματική βάση, θα εξασφαλίσουν σταθερότητα, θα αποτελούν βήμα προς τα εμπρός και όχι λύση ανάγκης. Προφανώς δεν ισχυρίζομαι ότι η πίεση του ΚΚΕ, που εκφράστηκε τις μέρες αυτές με ανοίκειο τρόπο προς την ηγεσία του ΣΥΡΙΖΑ, αποτελεί την βασική αιτία που ο ΣΥΡΙΖΑ έχει αρνητική στάση απέναντι στην όποια συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ. Αποτελεί όμως ένα παράγοντα αν συνυπολογίσουμε ότι η βασική επιδίωξη του ΣΥΡΙΖΑ παραμένει (;) η ενότητα της Αριστεράς με το ΚΚΕ. Εύλογο είναι το ερώτημα: δεν μπορεί ο ΣΥΡΙΖΑ να βρει προγραμματική βάση με το ΠΑΣΟΚ και μπορεί με το ΚΚΕ που ξαναδιαβάζει τις πιο μαύρες σελίδες της ιστορίας του κομμουνιστικού κινήματος; Παρόλα αυτά ο κόσμος δεν έδωσε μεγάλη σημασία σ' αυτή την ούτως ή άλλως ανέφικτη επιδίωξη του ΣΥΡΙΖΑ και του υπέδειξε άλλο δρόμο. Φοβάμαι όμως ότι ο ΣΥΡΙΖΑ διάβασε με λάθος τρόπο την δημοσκοπική του άνοδο που πραγματοποιήθηκε στην κορύφωση της εσωτερικής κρίσης του ΠΑΣΟΚ. Ενισχύοντας δημοσκοπικά τον ΣΥΡΙΖΑ σε βάρος του ΠΑΣΟΚ, πριν ξεσπάσει η παγκόσμια οικονομική κρίση, ο κόσμος ταυτοχρόνως τού υποδείκνυε να βρει τρόπο συνεργασίας των δυνάμεων της Κεντροαριστεράς. Ο ΣΥΡΙΖΑ επί μήνες αγνόησε το δεύτερο μήνυμα των μετρήσεων και επαναπαύτηκε στο πρώτο. Το βίαιο ξέσπασμα της κρίσης, το γεγονός ότι απότομα σοβάρησαν τα πράγματα, έχει αλυσιδωτές αντιδράσεις: Μετά την δημοσκοπική τιμωρία του ΠΑΣΟΚ, ακολουθεί κατά τα φαινόμενα η εκλογική τιμωρία της ΝΔ και όλοι παρακολουθούμε τη σταδιακή δημοσκοπική πάντα παλιννόστηση ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ από τον ΣΥΡΙΖΑ. Παρά ταύτα θεωρώ ότι το ποσοστό του ΣΥΡΙΖΑ παραμένει εξαιρετικά υψηλό και έχει ακόμα μια ευκαιρία να το σταθεροποιήσει με την προϋπόθεση ότι θα αποδείξει

πως μπορεί να αναδειχθεί σε χρήσιμη δύναμη δημοκρατικής διεξόδου από την κρίση. Επαναλαμβάνω ότι η καθολική αποτυχία των κυβερνήσεων της ΝΔ και μια διάχυτη δυσπιστία των πολιτών προς τους πάντες, επιτρέπει τον πειραματισμό με μια κυβέρνηση συνεργασίας. Όμως στα βασικά πρέπει να υπάρχει από τώρα συναντίληψη. Η Ε.Ε., η πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης, άρα η θετική ψήφος προς ένα νέο Ευρωσύνταγμα, η χαλάρωση αλλά όχι η κατάργηση του Συμφώνου Σταθερότητας αποτελούν αδιαπραγμάτευτες προϋποθέσεις συμφωνίας. Η συμφωνία στο φορολογικό και στο ασφαλιστικό σύστημα είναι απαραίτητη. Πρέπει να αποφευχθεί -και αυτό αφορά και το ΠΑΣΟΚ- η γενικολογία και ο λαϊκισμός που ευημερούν όταν ένα κόμμα βρίσκεται στην αντιπολίτευση και σ' αυτόν τομέα η ΝΔ είναι πρώτη διδάξασα. Ο ρόλος των τραπεζών, οι έλεγχοι και οι κανόνες λειτουργίας της αγοράς, ο βαθμός παρέμβασης του Δημοσίου πρέπει να έχουν εκ των προτέρων προσδιοριστεί. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις μπορεί να υπάρξει έστω και τώρα κλίμα αισιοδοξίας και ρεύμα νίκης που να αποτυπωθεί σε κυβέρνηση συνεργασίας, αν δεν υπάρξει αυτοδυναμία. Αν αυτό δεν συμβεί -και μέχρι στιγμής η πορεία των πραγμάτων δεν επιτρέπει τέτοια αισιοδοξία- οι πολίτες θα γυρίσουν στην ασφάλεια του δικομματισμού, ενός δικομματισμού ούτως ή άλλως λαβωμένου και ψαλιδισμένου που θα τον συνοδεύει η αμφιβολία του κόσμου. Και βέβαια ας μην εκπλαγούμε αν ενισχυθούν σ' αυτή την περίπτωση απρόβλεπτα ή μειοψηφικά μέχρι χθες σενάρια. Ούτως ή άλλως οι μεγάλες κρίσεις τροφοδοτούν ανατροπές σε παγιωμένες συμπεριφορές. Είτε προς το καλύτερο είτε προς το χειρότερο. Η κρίση στον μεσοπόλεμο τροφοδότησε το χειρότερο. Η σημερινή επιτρέπει αισιοδοξία; Οψόμεθα.